

RECENZJE

CZACHUR WALDEMAR, HANUS ANNA, MILLER DOROTA (RED.),
DYSKURS, MEDIA, MULTIMODALNOŚĆ.
PRZYSZYNEK DO DIALOGU GERMANISTYCZNO-
-POLONISTYCZNEGO, OFICyna WYDAWNICZA ATUT,
WROCLAWSKIE WYDAWNICTWO OŚWIATOWE,
TOM 9, 2022, 308 S.

Dyskurs, jak podaje Słownik Języka Polskiego to *dyskusja na tematy naukowe i/lub wywód przeprowadzony na zasadzie ściśle logicznego wnioskowania*. Takie zobrazowanie pojęcia dyskursu, czy też dyskursywności wydaje się jednak zbyt ogólne i niewystarczające. W teoretycznym ujęciu Stanisława Grabiasa dyskurs jest definiowany jako *ciąg zachowań językowych, których postać zależy od tego kto mówi, w jakiej sytuacji i jakim celu* (Grabias 1994). Liczne badania (nie tylko) lingwistyczne pozwoliły wyróżnić wiele odmian dyskursu (dyskurs prawny, medialny, migracyjny, publiczny, polityczny, itp.), a co za tym idzie – do jego wieloznaczności i różnorodności ujęć (Busch 2007). Niemniej jednak wśród polifonicznych znaczeń *dyskursu*, które z biegiem lat zostały mu nadane w pracach filozoficznych, językoznawczych czy socjologicznych można wywnioskować, iż w pełni zależy od społeczno-kulturowych uwarunkowań, obejmując szeroki zakres praktyk komunikacyjnych. Badania jak podkreślają Nowicka-Franczak i Kumięga (2020) prowadzone w obrębie określonego dyskursu wymagają uwagi metodologicznej oraz wrażliwości krytycznej, które są niezbędne dla każdej dyscypliny naukowej.

Badania prowadzone w obrębie mediolingwistyki i multimodalności nie stanowią już załączku w dyskursie medialnym, ale otwierają przed badaczami dobranie lub zmodyfikowanie odpowiedniej metodologii, stanowią inspirację do poszerzania korpusu oraz metod. Dowodem na to jest recenzowana monografia zbiorowa *Dyskurs, media, multimodalność. Przyczynek do dialogu germanistyczno-polonistycznego*, pod redakcją Waldemara Czachura, Anny Hanus oraz Doroty Miller. Publikacja jest dziewiątym tomem z serii *Wrocławskich studiów z lingwistyki mediów* i prezentuje cenne aspekty szeroko rozumianej komunikacji medialnej.

Copyright © 2025. The Author. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly cited. The license allows for commercial use. If you remix, adapt, or build upon the material, you must license the modified material under identical terms.

Opracowania ujęte w powyższym tomie mają charakter teoretyczno-empiryczny i metodologiczny, przedstawiają różnorodne procedury badawcze stosowane w analizie dyskursu medialnego i multimodalnego, jak również poglądy anglistów, germanistów, polonistów oraz romanistów na problematykę lingwistyki dyskursu oraz mediów.

Tom jest podzielony na dwie części – *Lingwistyka Dyskursu* (str. 33–195) oraz *Lingwistyka Mediów* (str. 199–299). Publikacja zawiera artykuły polonistów oraz polskich i niemieckich germanistów. Prace autorstwa niemieckich naukowców tj.: Wolfganga Heinemanna, Martina Wenglera, Ingo H. Warnka, Jürgena Spitzmüllera, Phillipa Dressena, Petera Stücheli-Herlacha, Ulricha Schmitza, Hertmuta Stöckla, Niny-Marii Klug, Gerda Antosa zostały przetłumaczone przez polskich germanistów: Waldemara Czachura, Zofię Bilut-Homplewicz, Piotra Wozniczka, Dorotę Kaczmarek, Joannę Pędzisz, Annę Hanus, Dorotę Miller i Kingę Zielińską.

Monografię otwiera artykuł Waldemara Czachura, Anny Hanus oraz Doroty Miller *Dyskurs, media, multimodalność. W stronę dialogu polonistyczno-germanistycznego*, w której autorzy przybliżają kształtowanie się badań nad dyskursem zarówno w Polsce, jak i w Niemczech. Podkreślają przy tym ważkość prowadzenia dialogu naukowego przez neofilologów, w którym kluczową rolę odgrywają porównawcze badania interlingwistyczne. Artykuł stanowi również krótkie podsumowanie stanu badań nad multimodalnością (także w niemiecko-polskiej relacji językoznawczej).

Jak wspomniano we wstępie, badanie dyskursu wymaga wrażliwości krytycznej oraz dobrania odpowiedniej metodologii. Rozdział 1 (*Lingwistyka Dyskursu*) szczegółowo omawia historię, szkoły i metodologie lingwistyki dyskursu. Zawiera artykuły autorstwa Wolfganga Heinemanna, Ingo H. Warnkego, Jürgena Spitzmüllera, Constanze Spiess, Philippa Dreesena oraz Petera Stücheli-Herlacha. W pracy W. Heinemanna *Kontrowersje wokół analizy dyskursu* autor omawia heterogeniczne znaczenie dyskursu w rozumieniu myśli filozoficznej, podkreślając wpływy Jürgena Habermasa oraz Michela Foucault na rozwój szkół dyskursologicznych. Tezy francuskiego filozofa o problemie władzy oraz „śmierci autora” w dyskursie poddaje jednak krytyce, pisząc, że brak w nich pragmatyczno-komunikacyjnej adekwatności (ulingwistycznienia). Martin Wengler, Ingo H. Warnke, Jürgen Spitzmüller, Philipp Dressen oraz Peter Stücheli-Herlach w swoich pracach zaproponowali różnorodne metody badań dyskursu. W artykule Martina Wenglera *Lingwistyczna historia dyskursu. Cele badań i dwa przykłady* autor definiuje dyskurs jako „splot powiązanych ze sobą tematycznie wypowiedzi, zawartych w korpusie składającym się z dużej liczby tekstów”. Na przykładzie pojęcia *reforma*, stosowanego w niemieckim dyskursie politycznym przez czołowych działaczy partyjnych SPD i CDU, szkicuje kategorie analityczne tzw. „Szkół z Düsseldorfu”. Ponadto podkreśla rolę toposów argumentacyjnych w historycznej analizie dyskursu i pokazuje ich przydatność w analizie na przykładzie korpusów tekstowych o tematyce migracyjnej w latach 1960–1985. Artykuł Ingo H. Warnkego i Jürgena Spitzmüllera *Wielopoziomowa lingwistyczna analiza dyskursu – DIMEAN* przedstawia propozycję analizy dyskur-

su, która w pracach germanistycznych odegrała kluczową rolę w lingwistycznym myśleniu o analizie dyskursu. Metoda ta koncentruje się na analizie tekstu od płaszczyzny inter- do transtekstualnej, biorąc pod uwagę aspekty semantyczne, pragmatyczne i dyskursologiczne. Uzupełnienie wspomnianej metody stanowi publikacja Constanze Spieß *Lingwistyczna analiza dyskursu jako analiza wielopoziomowa. Przyczynek do problematyki wielowymiarowego opisu dyskursów z perspektywy praktycznonaukowej*. Autorka bazuje na założeniach teorii dyskursu Foucaulta i definiuje go jako *zbiór tekstów oraz wypowiedzi*, bazujących na czterech poziomach: sytuacyjności i kontekstowości, funkcjonalności, tematyczności i strukturalności. Podkreśla, że wszystkie wymiary analizy dyskursu tworzą w nim znaczenie, które cechuje się heterogenicznością, otwartością, zmiennością i kontekstowością. Praktycznego zastosowania lingwistyki dyskursu podejmują się Philipp Dressen oraz Peter Stücheli-Herlach w artykule *Praktyczna lingwistyka dyskursu. Transdyscyplinarny projekt badawczy do korpusowych analiz komunikacji w sferze publicznej*. Autorzy skupiają się na pokazaniu istoty triangulacji (badaczy, danych, teorii i metod) na rzecz praktycznego wymiaru analizy dyskursu. Artykuł ma na celu uwspólnianie doświadczeń i praktyk stosowanych przez naukowców badających dyskurs.

Inspirującym elementem publikacji jest rozmowa na temat teorii i analizy dyskursu z udziałem Janiny Labochy, Anny Duszak, Ingo H. Wrankego i Haliny Grzmil-Tylutki. Tekst *Dyskurs i analiza w badaniach polonistycznych, anglosaskich germanistycznych romanistycznych* obejmuje istotne dyskursologiczne szkoły w ww. kręgach językowych. Rozmowa dowodzi, iż w badaniach zarówno anglistycznych, germanistycznych, polonistycznych i romanistycznych stosuje się podobne praktyki badawcze, jednak językowe strategie komunikowania się oraz zachowań różnych aktorów dyskursu mogą się różnić, zależnie od środowiska kulturowego, w którym jest badany dany dyskurs. Ważnym elementem dyskusji jest uchwycenie granicy między dyskursem, tekstem a analizą dyskursu. Autorzy podają własne rozumienie dyskursu, wywodząc je z różnych kontekstów filozoficznych i pragmatycznym. Rozdział kończy artykuł Magdaleny Steciąg, w którym autorka zestawia dorobek polonistycznej i niemieckojęzycznej lingwistyki dyskursu. Badaczka wyróżnia podobieństwa i różnice, dotyczące interpretacji, metodologii, wyzwań i przyszłych postulatów w obrębie dyskursu.

Drugi rozdział jest poświęcony lingwistyce mediów. Autorzy poszczególnych artykułów przybliżają zbiór pojęć oraz procedury badawcze istotne dla analizy szeroko rozumianego dyskursu medialnego. Ta część publikacji zawiera artykuły autorstwa Ulricha Schmitza, Hartmuta Stöckla, Niny-Marii Klug oraz Gerda Antosa. W pracy Ulricha Schmitza *Medialny krajobraz językowy. Cała lingwistyka powinna być lingwistiką mediów* autor prezentuje tezę, że *cała lingwistyka powinna być lingwistiką mediów, ale nią nie jest* (str. 199). Swoje stanowisko wyjaśnia na przykładzie badań z zakresu krajobrazu językowego. Badanie obejmuje również szerokie znaczenie słowa *medium*, które ma nadrzędną rolę w dyskursie medialnym i jest „narzędziem”, służącym do analizy praktyk komunikacyjnych (str. 206). Artykuł

dowodzi, że pragmatyczna analiza tekstów (multimodalnych) bez uwzględnienia roli mediów, jest możliwa, jednak poszerzenie jej o inne kody semiotyczne pozwalają na ich dokładniejszą weryfikację. Multimodalna analiza dyskursu osadziła się w badaniach lingwistycznych bardzo szybko, dzięki nowym technologiom cyfrowym i jednocześnie dzięki zainteresowaniu osób badających. Nowoczesne technologie cyfrowe umożliwiają nie tylko zebranie korpusu, lecz również wychwycenie innych modalności, współtworzących określone znaczenie w danym materiale badawczym. O roli i wzajemnym oddziaływaniu między mediami a tekstami multimodalnymi pisze Hartmut Stöckl w artykule *Multimodalność w dobie sieci społecznościowych: szkic metodologiczny badań*. Autor wskazuje na ścieżki badawcze, które poszerzą stan badań nad multimodalnością. Ważne jest również to, jak sam podkreśla, żeby w refleksji nad multimodalnością nie decentralizować nośnika znaczenia, którym jest język. W swoich rozważaniach autor słusznie stwierdza, że przyszłe prace naukowe opierające swój przedmiot badań nad multimodalnością, powinny koncentrować się głównie na kierunkach takich jak: genologii, pragmatyce, socjolingwistyce i lingwistyce korpusowej (str. 238). Problematyką semantyki tekstu i dyskursu zajmuje się Nina-Maria Klug w pracy *Multimodalna semantyka tekstu i dyskursu*. Artykuł zarysowuje różnice i podobieństwa między semantyką tekstu i semantyką dyskursu. Niemiecka badaczka określa założenia, zasady, płaszczyzny i metody semantyki tekstu i semantyki dyskursu. Proponuje własny model analizy dyskursu medialnego, który integruje ze sobą semantykę tekstu oraz dyskursu w badaniach pragmatycznych. W artykule Gerda Antosa *Wspólnoty cyfrowe, społeczność*, badacz zwraca uwagę na aspekty relacji mediów, wspólnoty postrzegania i sferę publiczną w przestrzeni komunikacji internetowej. Szczegółowo omawia zjawisko fragmentaryzacji społeczności przez wpływ mediów, które tworzą tzw. *alternatywne wspólnoty postrzegania* (str. 274–282).

Bardzo wartościowa dla zrozumienia ważkości badań z zakresu mediolingwistyki jest rozmowa *Tekst medialny, multimodalność i zadania lingwistyki mediów* przeprowadzona przez Annę Hanus, Agnieszkę Mac oraz Martę Smykałą z Evą Martha Eckkrammer, Martinem Luginbühlem i Bogusławem Skowronkiem. Rozmówcy otwarcie przedstawiają pozytywny stosunek do rozwoju i statusu badań nad tekstami medialnymi w podejściach germanistycznych i polonistycznych. Podkreślają istotną rolę prowadzenia dialogu germanistyczno-polonistycznego w interdyscyplinarnych badaniach lingwistycznych nad dyskursem medialnym. Badacze dostrzegają jednak trudności w takim rodzaju badań. Niedogodność ta polega na dynamicznym rozwoju mediów cyfrowych. Publikację zamyka artykuł Danuty Kępy-Figury *Z perspektywy polskiej mediolingwistyki*, w którym autorka przybliża status, cele i metody badawcze w polskiej mediolingwistyce. Ponadto stwierdza, że zainteresowanie multimodalnością w Polsce niewątpliwie jest spowodowane wpływem niemieckich językoznawców (str. 306).

Recenzowana publikacja *DYSKURS, MEDIA, MULTIMODALNOŚĆ Przyczynek do dialogu germanistyczno-polonistycznego* dostarcza nie tylko narzędzi badawczych, lecz również niezbędną wiedzę teoretyczną o lingwistyce dyskursu i mediów

w badaniach germanistycznych i polonistycznych. Stanowi podsumowanie najważniejszych dokonań badań z zakresu analizy dyskursu medialnego oraz dowód na ciągłe prowadzenie i pogłębianie dialogu między innymi badaczami w dyscyplinie językoznawczej.

KAMIL FRANKOWSKI